

УДК 323.21

Етнонаціональні особливості політичної участі молоді в сучасній Україні

Мар'я Гриневич,
провідний спеціаліст
відділу патріотичного виховання
та підтримки творчих ініціатив молоді
департаменту молодіжної політики
Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту

В останні роки відбувається інтенсивна політична інтеграція національних меншин у внутрішньодержавні процеси, а також значно посилюється їх роль у міжнародних відносинах. Надання можливості спільної участі в реалізації функцій влади на різних, не лише місцевих, рівнях, зміцнення співпраці з державами, які є рідними для національних меншин, сприяє творенню громадянського суспільства. У статті досліджуються етнонаціональні особливості політичної участі молоді в Україні на прикладі кримськотатарської молоді.

Ключові слова: етнонаціональний, політична участь молоді, національні меншини, кримські татари.

These years are characterized by intense political integration of national minorities to the state processes; the role of national minorities in international relations is greatly enhanced as well. Providing opportunities of joint participation in governmental processes on the national level, strengthening cooperation with countries that are native to national minorities, promote the development of civil society. This article investigates the ethno-national features of youth political participation in Ukraine on the example of Crimean Tatar youth.

Keywords: ethno-national, youth political participation, national minorities, Crimean tatars.

Політична участь є одним з найбільш демократичних інститутів, який забезпечує реалізацію політичною системою основних функцій –

Мар'я Гриневиц

виявлення, формування і декларування інтересів громадян. Вона є одним з критеріїв якісної специфіки політичної системи, характеризує наслідки взаємодії політичних інститутів, соціально-економічних інтересів і сил, національних традицій і типу політичної культури. Основними факторами, від яких залежить практика політичної участі, є особливості самого суб'єкта політичної участі, умов, у яких вона відбувається, та загальних параметрів політичної системи [2].

Участь громадян України у політичних процесах трансформаційного періоду зазвичай досліджується з позицій соціально-економічних, ідеологічних, регіональних чинників, що зумовлюють її форми і характер, визначають мотиваційний спектр. Потреба дослідження особливостей політичної участі в залежності від етнонаціональних та вікових показників визначається фрагментарним характером політичної участі в сучасній Україні, який передбачає функціонування різних типів політичних субкультур, що ґрунтуються на специфічних системах політичних орієнтацій і цінностей та відповідних моделях політичної участі. Зважаючи на те, що кожна людина володіє етнічним потенціалом, здатним активізуватися й перетворюватися на вмотивовану політичну силу, долучати громадянина до загальних процесів етнополітичної мобілізації, дослідження етнонаціональних параметрів політичної участі у поліетнічних регіонах набуває особливої актуальності [3].

Водночас майбутня політична легітимність певною мірою визначається політичною соціалізацією молодого покоління за сучасних умов, і саме тому на особливу увагу заслуговують дослідження стосовно політичної участі молоді, яка становить певну етнічну меншину в багатонаціональній країні, оскільки це явище стосується інституту національної єдності й територіальної цілісності, а також корелює з дотриманням прав людини [5].

Значення з'ясування етнонаціонального чинника політичної участі молоді в Україні пов'язане, насамперед, з тим, що в ситуації гострої соціальної нестабільності саме етнічні спільноти відіграють вирішальну роль у самозбереженні індивіда чи групи, з якою він себе ідентифікує. Особливо це стосується представників молодого покоління як однієї з найуразливіших соціальних груп. Ця обставина багато в чому пояснює поширення ідей сепаратизму, фундаменталізму, ксенофобії в молодіжному середовищі, які слід розуміти як симптоми соціальної дезорієнтації, розриву зв'язків, з яких була сплетена звична тканина людської спільноти.

Принцип етнічної належності є найбільш чітким вираженням почуття групової ідентичності. Він пов'язаний переважно з соціологією та соціальною антропологією. Національна ж належність набуває в сучасних умовах політичного сенсу (за політичною теорією нації). Проте в сучасних поліетнічних суспільствах принцип етнічної належності й відповідної суб'єктивної ідентичності набуває політичного сенсу, подекуди провокуючи різке збільшення випадків суперечностей і суперечок між етнічними групами [6].

Метою статті є висвітлення етнопонаціональних особливостей політичної участі молоді в Україні на прикладі кримськотатарської молоді.

Проблеми формування та реалізації етнополітики на концептуальному рівні розроблялися і розробляються в межах української політичної науки І. Курасом, В. Євтухом, О. Майбородою, І. Кресіною та іншими вченими, проте етнопонаціональні чинники політичної участі досліджуються переважно у зрізі регіональних відмінностей сприйняття та оцінок політичного процесу громадянами України або, останнім часом, в площині лінгвоетнічності. О. Рудакевич зазначає, що серцевиною політичної участі нації є ідея власної держави. Н. Гаврилів вважає, що базовими, вихідними у формуванні політичної участі є національні чинники, оскільки саме вони в умовах становлення і розвитку національних держав визначають її рівень, еднають людей у державу і спільноту.

До ґрунтовних праць, у яких висвітлюються проблеми процесу політичної участі молоді, належать розвідки В. Бебика, Є. Головахи, М. Головатого, К. Гаджієва, В. Ребкало, С. Матвієнко, О. Петрунько, А. Пойченка, А. Надточія, С. Макеєва, М. Катаєвої, І. Алексєнко, Н. Гедікової, В. Москаленко та інших. Процес політичної участі молоді описується ними як незалежна перемінна, котра впливає на політичні процеси.

Аналіз наукових праць засвідчує, що єдиної думки щодо визначення поняття політичної участі на сьогодні немає, а значна кількість систем типізації ускладнює можливість конкретного визначення особливостей політичної участі як в історичному аспекті, так і на сучасному етапі. Недостатньо досліджена генеза політичної участі, її аналіз з урахуванням етнопонаціонального і вікового чинників, взаємодії субкультур і особливостей конкретних соціально-економічних та культурних процесів, що супроводжують її становлення і розвиток.

Узагальнені особливості і закономірності формування політичної культури в сучасних умовах дають можливість окреслити їх значимість для політичного процесу.

Нині в Україні спостерігається значна різниця між сутнісними характеристиками політичної участі молоді та інших вікових груп населення. Люди старшого віку передають, звичайно, свої життєві настановлення молоді, але вона отримує й інші зразки соціальної поведінки в процесі навчання, а також із засобів масової комунікації та з практики новітніх суспільних відносин.

Аналізуючи розвиток національних меншин в останні роки, можемо зробити висновок, що відбувається інтенсивна політична інтеграція національних меншин у внутрішньодержавні процеси, а також значно посилюється їх роль у міжнародних відносинах. Надання можливості спільної участі у реалізації функцій влади на різних, не лише місцевих, рівнях, зміцнення співпраці з країнами, які є рідними для національних меншин, сприяє творенню громадянського суспільства.

Мар'я Гриневич

Слід також визнати, що політична інтеграція національних меншин останнім часом стає особливо динамічною. Досвід свідчить, що процеси політичної мобілізації національних меншин активізуються найчастіше напередодні важливих загальнодержавних акцій, зокрема й виборів різних рівнів.

Доволі часто можна спостерігати створення на основі національних товариств різних політичних об'єднань та організацій, через які представники національних меншин мають змогу активніше брати участь у політичних процесах в країні [8].

Особливу роль в умовах політичної мобілізації молоді національних меншин відіграють такі фактори, як „мотив безпеки” і так званий „принцип справедливості”. Саме ці фактори стають ефективними в умовах політичної мобілізації і часто застосовуються як політичні гасла. До того ж, політична мобілізація може зумовлюватися не тільки конкуренцією різних етнонаціональних груп, вона також може стати результатом державної політики. Адже роль держави та її інститутів у сфері етнополітики визначається насамперед тим, що держава встановлює і регулює права національних меншин в межах своєї території [4].

Відомо, що поліетнічний склад України так чи інакше відбивається на позиціях різних політичних сил і, в свою чергу, використовується ними у своїх політичних цілях. Сьогодні на території нашої країни проживає понад 110 національностей, і більшість політиків добре усвідомлює значення впливу національних меншин на суспільно-політичні та економічні процеси.

Характеризуючи діяльність національних товариств в Україні за останні роки, можемо стверджувати, що рівень політичної активності національних меншин значно зріс. Вагомим здобутком України за часи незалежності є збереження міжнаціонального миру і злагоди, уникнення міжнаціональних конфліктів у багатонаціональній спільноті. Тим часом чимало національних меншин, що проживають на пострадянському просторі, відчули на собі згубні наслідки етнічних конфліктів, а органи влади тих країн не завжди виявлялися готовими до ухвалення адекватних рішень, що призводило до поглиблення конфліктних ситуацій [1].

Активність розвитку національних меншин, їх інституалізація сприяють створенню на основі окремих національних товариств національних рухів і політичних партій. Останні події на етнополітичному просторі України свідчать, що для вирішення тих чи інших проблем у суспільстві можливе також об'єднання в окремі організації представників кількох етнічних груп. Сьогодні в Україні діє понад 300 громадських товариств національних меншин, 23 з яких мають всеукраїнський статус.

Громадські організації етнонаціональних меншин доволі різноманітні: общинні структури, наближені до традиційних форм національного життя, правозахисні організації, культурні чи культурно-просвітні товариства, творчі об'єднання, земляцтва тощо. Створюються й етнічні організації за

демографічними ознаками (жіночі, молодіжні), за професійною орієнтацією (спілки вчителів, правників, підприємців), за національністю тощо [9].

В умовах сучасної України створені необхідні умови не лише для відродження і всебічного розвитку різних етнонаціональних груп, а й для динамізації їх соціально-економічних, політичних і культурних зв'язків з материнськими етносами, і це об'єктивно протидіє процесам асиміляції й денационалізації. Те, що Україна є однією з небагатьох пострадянських держав, яка змогла зберегти міжетнічний мир і злагоду на своїх теренах, зумовлюється саме такою етнонаціональною політикою. Однак активні спроби окремих сил дестабілізувати суспільно-політичну ситуацію з метою отримання певних політичних та економічних дивідендів не дають підстав для заспокоєння.

Йдеться, передусім, про найбільш строкатий у етнонаціональному форматі регіон – Автономну Республіку Крим, де на території ледь у 26 тисяч квадратних кілометрів з населенням лише 2 мільйони чоловік живуть представники понад 100 національностей, де переплітаються різні гілки православ'я та іслам, що значною мірою загострює питання етноконфесійної ідентичності і взаємодії. З одного боку, Криму притаманні типові риси всіх етнокультурних регіонів. В цьому сенсі можна вести мову про певний симбіоз стереотипів та алгоритмів життєдіяльності, проблем, негараздів тощо. З іншого боку, Крим можна і треба розглядати як специфічний регіон – не стільки з огляду на його особливий статус, унікальне географічне і геополітичне становище, скільки й з уваги якраз на етнічні особливості та взаємодію чималої кількості етнополітичних факторів.

Однією з найбільш численних національних груп в автономії є кримські татари, яких, за даними МВС АР Крим, налічується 259.610 осіб.

Кримські татари як нація сформувалися в Криму, тому цілком зрозумілим і виправданим є бажання цього народу відроджувати свою культуру, релігію, зберігати національну самобутність саме на історичній батьківщині. Протягом своєї багатовікової історії кримські татари були тісно пов'язані з Україною, з її народом. Сьогодні, після повернення депортованих татар до Криму, вони, разом з представниками інших національностей, беруть участь у розбудові української держави, долають труднощі перехідного періоду. Проблеми, які доводиться долати кримським татарам в українському суспільстві, що трансформується, багато в чому є спільними для всього населення півострова і України в цілому: труднощі з працевлаштуванням, економічні негаразди, низький рівень життя, брак житла, політична нестабільність тощо. Водночас специфіка світогляду кримськотатарського народу, культурні, побутові та звичаєві відмінності, своєрідна духовна спадщина визначають особливе становище кримських татар у багатьох сферах суспільного життя півострова. Зокрема, репатрійовані кримські татари опинилися у невідгідному становищі порівняно з громадянами інших національностей,

Мар'я Гриневич

кілька поколінь яких вже жили на півострові. Обмеження стартових можливостей відбивається на конкурентоспроможності кримських татар на ринку праці, у бізнесі тощо [7].

Вирішення проблем адаптації кримськотатарського народу до повноцінного життя в Україні неможливе без врахування притаманних цьому народові культурних, ціннісних та поведінкових особливостей. З огляду на особливий статус кримськотатарського народу, в нашому дослідженні ми зосередимося саме на цій етнічній спільноті.

Політична свідомість української молоді є складним та багатовимірним явищем. У ньому одночасно існує і високий інтерес до політичних подій, і низький рівень участі в політичному житті, і критичне ставлення до політичної ситуації, але позитивний погляд у майбутнє, і неприйняття політичних інститутів, і довіра до засобів масової інформації, Збройних Сил і церкви, а також низький інтерес до будь-яких формалізованих об'єднань.

При всьому розмаїтті причин недостатньої участі молоді в політиці проявляється загальна тенденція: молодь має потребу в організації, самоорганізації, владному і невідному регулюванні, формуванні інтересу до політики і навичок політичної і просто громадської роботи, що дозволяє набути необхідного для політичної участі досвіду.

Без виокремлення молоді у якості самостійного суб'єкта політики неможливий розвиток стабільного суспільства, побудованого на принципах рівноправ'я і свободи. До того ж, розширення участі молоді у політиці слугуватиме потужним поштовхом для руйнування бюрократичної спадщини минулого, утворення нових структур та органів влади, інновацій у сфері соціальних ідей і технологій.

Політична участь молоді має стати пріоритетним напрямом внутрішньої політики держави. Дійсно, якщо молодь буде підготовлена теоретично і практично до виконання державних і суспільних функцій, то вона легко прийде на зміну старшому поколінню.

В останні роки відбувається інтенсивна політична інтеграція національних меншин у внутрішньодержавні процеси, а також значно посилюється їх роль у міжнародних відносинах. Надання можливості спільної участі у реалізації функцій влади на різних, не лише місцевих, рівнях, зміцнення співпраці з державами, які є рідними для національних меншин, сприяє творенню громадянського суспільства. На основі національних товариств створюються різні політичні об'єднання та організації, через які представники національних меншин мають змогу активніше брати участь у політичних процесах в країні.

Інтерес до політики у кримськотатарської молоді проявляється у більш ранньому віці, ніж у їх ровесників у країні в цілому. Значною мірою це зумовлюється тим, що кримськотатарський народ є народом-репатріантом, а тому становище його представників особливо залежить від загальнополітичної ситуації в Україні. Усвідомлення особливостей національних інтересів кримськотатарського народу зумовлює

також і „вибірковий” характер інтересу молодих кримських татар до політичних подій – насамперед їх цікавлять ті події політичного життя, які безпосередньо їх стосуються. Так само, як серед української молоді загалом, на інтерес до політики істотно впливає освітній рівень та рівень соціальної активності. На „політизацію” свідомості молодих представників кримськотатарського народу впливають і прояви дискримінації за національною ознакою. У середовищі кримськотатарської молоді домінують дві точки зору на політичний статус Криму, думки щодо цього розділилися майже порівну між двома варіантами: Крим як незалежна держава та АР Крим як невід’ємна частина України.

Незважаючи на особливості свого становища, лише третина кримськотатарської молоді підтримує ідею прийняття спеціальних державних програм стосовно її проблем, тоді як майже половина молодих людей вважає, що їхнє становище поміняється на краще, якщо будуть вирішені проблеми українського молодіжного загалу в цілому.

Література:

1. **Бабин Б. Н.** Право коренних народів України на використання національної топоніміки // К.: ДОК-К, 1996. – Вип. 2. – С. 80 – 87.
2. **Вовганич С. А.** Політична культура: націоналізм чи регіоналізм // Сучасність. – Київ 2004. – №6. — С. 105 – 115.
3. **Гажієнко Ю. М.** Проблеми політичної соціалізації молоді в сучасних умовах // Вісник НАДУ. – Київ, 2005. – №2. – С. 417 – 418.
4. **Кияшко Л. О., Краснякова А. О.** Психологічні детермінанти політичної участі молоді // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка, В. Д. Потапової. – Т. XV, част. 1. – Київ, 2008. – 458 с.
5. **Мар’єнко Б. С.** Психологічні аспекти політичної активності та радикалізму // Наукові студії з політичної психології. – Київ, 2005. – № 17. – С. 45 – 60.
6. **Петрунько О. В.** Мотиви відчуження сучасної молоді від активної політичної діяльності // Педагогіка і психологія. – Київ, 2006. – №1. – С. 98 – 101.
7. **Поснова Г. М.** Особливості політичної культури молоді // Соціальна психологія. – Київ, 2004. – № 6. – С. 17 – 26.
8. Суспільно-політичні процеси в АР Крим: основні тенденції / Ю. Тищенко, Р. Халілов, М. Капустін. — К.: Український незалежний центр політичних досліджень, 2008. – 84 с.
9. **Чальцева О. М.** Прівняльний аналіз політичних культур: особливості, проблеми // Трибуна. – Київ, 2004. – №5 - 6. – С. 29 – 31.